

บทที่ 5

พระอัยการลักษณะอาญาหลวง

พระอัยการอาญาหลวงตราขึ้นครั้งแรกในรัชสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) เมื่อปีพุทธศักราช 1895 มีการบัญญัติเพิ่มเติมอีกหลายคราวโดยพระมหากษัตริย์พระองค์ต่าง ๆ ในภายหลัง พระอัยการลักษณะอาญาหลวงยกเลิกในปี พ.ศ. 2451 เมื่อใช้กฎหมายลักษณะอาญา รศ. 127 รวมเวลาที่ใช้พระอัยการลักษณะอาญาหลวงถึง 556 ปี บทบัญญัติในพระอัยการลักษณะอาญาหลวงส่วนใหญ่เป็นบทลงโทษข้าราชการที่ทุจริตที่ประพฤติมิชอบต่อตำแหน่งหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งโดยมิชอบ นอกจากนี้ยังมีความผิดอื่น ๆ อีก

การกำหนดโทษ 10 สถาน

ในพระอัยการลักษณะอาญาหลวงกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดไว้ 10 สถาน ดังนี้

1. ฟ้นคอ ธิบเรื่อน ธิบราชบาทว์ เอลูกเมียข้าคนเป็นราชบาทว์ ทรัพย์สินของเขาเข้าท้องพระคลังจนสิ้น
2. ให้ตัดมือตัดเท้าจำใส่ตรูไว้โดยยถากรรม
3. ทวนด้วยลวดหนึ่งหรือไม้หวาย 1 ยก 2 ยก 3 ยก แล้วประจานจำใส่ตรูไว้เดือนหนึ่ง 2 เดือน 3 เดือน
4. ให้ไหมจตุรคูน (ปรับไหม 4 เท่า) แล้วเอาตัวลงหญ้าข้าง
5. ให้ไหมตรีคูนแล้วเอาตัวออกจากราชการ
6. ให้ไหมทวีคูนแล้วประจาน 3 วัน 7 วันให้พันโทษ
7. ให้ไหมลาหนึ่งแล้วให้ใช้ของ ๆ เขา
8. ให้ตัดปากแหะปากเอามะพร้าวหัวยึดปาก
9. ให้ภาคทัณฑ์ไว้
10. กดอุเบกขาไว้ (เรียกประกันทัณฑ์บน)

โทษทั้ง 10 สถานนี้ ตูลาการเลือกลงแก่ผู้กระทำความผิดที่ร้ายแรงเพียงสถานหนึ่งสถานใดเท่านั้น ไม่ใช่ลงโทษทั้ง 10 สถานแก่ผู้กระทำความผิด ส่วนความผิดที่ร้ายแรงน้อยกว่า กฎหมายกำหนดโทษไว้เพียง 8 สถานบ้าง 7 สถานบ้าง ลดหลั่นกันไป

การห้ามหญิงไทยสมรสกับคนต่างด้าว

ในปี พ.ศ. 1976 มีการบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมพระอัยการอาญาหลวงห้ามหญิงไทยแต่งงานกับคนต่างด้าว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในช่วงนั้นคนต่างชาติเริ่มเข้ามาติดต่อค้าขายกับกรุงศรีอยุธยา คงมีการตั้งถิ่นฐานครอบครัวและคลังสินค้ากันในกรุงศรีอยุธยา จึงเป็นไปได้ที่อาจมีหญิงไทยแต่งงานกับคนต่างด้าวบ้าง ด้วยความเป็นห่วงว่าหญิงไทยจะเอาความลับเกี่ยวกับกิจการบ้านเมืองไปแจ้งให้กับสามีคนต่างด้าวทราบ และเกรงว่าหญิงไทยที่แต่งงานกับคนต่างด้าวและบุตรที่เกิดในภายหลังจะเข้ารับนับถือศาสนาอื่น จึงมีตรากฎหมายเพิ่มเติมขึ้นมาว่า “.....และไพร่ฟ้าข้าขอบขัณฑสีมาทุกวันนี้ประกอบด้วยราชาโทษะโมหะโลภะ มิได้กลัวแก่บาปละอายแก่บาป เห็นนานาประเทศฝรั่ง อังกฤษ กรีก อิตาลี วิลันดา ตุลา ฉะวา มลายู แขก กวย แกว ประกอบไปด้วยทรัพย์สมบัติเป็นอันมาก และไทมอญทุกวันนี้ ยกลูกสาวหลานสาวให้เป็นเมียมิฉฉาทีฐิถึคือผิดเป็นชอบ แล้วจะฝ้ายสัมมาทีฐิเสี่ย แลบุตรอันเกิดมานั้นก็ถือเพศไปตามพ่อ และพากันไปสู่อบายภูมิตีเสี่ย แลมันจะเอากิจการบ้านเมืองไปแจ้งแก่นานาประเทศฝรั่ง...จึงมีพระราชโองการ...ให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกาบัญญัติไว้ว่าแต่นี้สืบไปเมื่อหน้าราชวรเข้าแผ่นดินชายหญิงไทยมอญ บมีย่าบมิกลัวพระราชอาญาพระราชกำหนดกฎหมาย เห็นพัสดุเข้าของเงินทองของมิฉฉาทีฐิอันมาค้าขายแต่นานาประเทศนอกด่านต่างแดน เลยกลูกสาวหลานสาวให้เป็นเมียฝรั่ง อังกฤษ วิลันดา ฉวา มลายู อันต่างศาสนาและให้เข้ารับอย่างมิฉฉาทีฐิ นอกศาสนา ท่านว่าผู้นั้นเป็นเสี้ยนหนามในแผ่นดิน แลมันเอาใจไปแผ่เผื่อแก่ปัจจำมิตรข้าศึกศัตรู หมูร้าย ท่านให้ลงโทษ 6 สถาน อย่าให้ดูเป็นเยี่ยงอย่าง เหตุใดจึงกล่าวดังนี้ เหตุว่าพ่อมันตั้งพืชหัวานลงเหนือแผ่นดิน จะเป็นพืชผลสืบไป ฝ้ายพ่อมันลูกมันจะเอากิจการบ้านเมืองไปแจ้งนานาประเทศ ๆ มันรู้แล้ว มันจะคิดมาเบียดเบียนพระนครธานีขอบขัณฑสีมา พระพุทธศาสนา ก็จะพลอยเศร้าหมองไป” (พระอัยการอาญาหลวง บทที่ 13)

การห้ามค้ากำไรเกินควร และการขายสินค้าต้องห้ามแก่ชาวต่างประเทศ

ความจริงประเทศไทยมีกฎหมายป้องกันการค้ากำไรเกินควรมาเป็นเวลานานแล้ว ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ผู้ขายเอาเปรียบผู้บริโภคจนเกินไป กฎหมายจึงบัญญัติให้มีการกำหนดราคาขั้นสูงไว้ ไม่ให้พ่อค้าขายสินค้าเกินกว่าราคาที่กำหนดไว้ เรียกกันว่า “ถนนตลาด” มีเจ้าหน้าที่ เรียกว่า

“ก้านนตลาด” เป็นผู้ตรวจตราไม่ให้ซื้อขายกันเกินกว่าราคาที่กำหนดไว้ ถ้าพ่อค้าคนใดขายสินค้าเกินกว่าราคาที่กำหนดไว้ เป็นการกระทำละเมิดกฎหมายที่บัญญัติไว้ จะต้องถูกจำใส่ชื่อไว้ 3 วัน แล้วเอาไปประจานรอบตลาด แล้วทวนด้วยไม้หวาย 25 ที ส่วนก้านนตลาดที่ไม่กำกับให้พ่อค้าขายสินค้าตามราคาที่กำหนด ปล่อยให้พ่อค้าขายสินค้าเกินกว่าราคาที่กำหนด ก้านนตลาดต้องมีโทษถูกจำใส่ชื่อไว้ 3 วัน แล้วทวนด้วยไม้หวาย 15 ที (พระอัยการอาญาหลวง บทที่ 36)

มีสินค้าบางอย่างที่อาจใช้เป็นยารักษาโรค และเป็นสิ่งของที่หายาก บางอย่างอาจใช้เป็นยุทธปัจจัยได้ จึงมีกฎหมายห้ามขายให้แก่คนต่างชาติ เช่น พวงกฤษณา ผ่าง และดีบุก เป็นต้น จึงอาจมีการลักลอบซื้อขายกันเองระหว่างพ่อค้ากับคนต่างชาติ ผู้ใดขัดขืนบังอาจขายสินค้าต้องห้ามแก่คนต่างชาติจะต้องถูกลงโทษสถานหนักทีเดียว ส่วนก้านนตลาดรู้เห็นกับการซื้อขายสิ่งของต้องห้ามแก่คนต่างชาติแล้วไม่ห้ามปราม ต้องได้รับโทษเช่นเดียวกัน (พระอัยการอาญาหลวง บทที่ 36, 117, 119)

การจับจองที่ดิน

ตามที่ได้ศึกษามาในหน้าที่ 1 แล้วว่าในสมัยสุโขทัยนั้น แม้จะไม่มีหลักกฎหมายที่ชัดเจนว่าที่ดินทั้งหมดในอาณาจักรสุโขทัยเป็นของพระเจ้าแผ่นดินก็ตาม แต่ก็มีข้อความในศิลาจารึกว่าเมื่อพ่อขุนบานเมืองสิ้นพระชนม์แล้ว อาณาจักรสุโขทัยตกเป็นของพ่อขุนรามคำแหงทั้งหมด

เมื่อมาถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา หลักกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับที่ดินเป็นที่ชัดเจนว่าที่ดินทั้งหมดในอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาเป็นของพระเจ้าแผ่นดินทั้งสิ้น ดังปรากฏในบทบัญญัติพระอัยการลักษณะเบ็ดเสร็จ บทที่ 52 ว่า “ที่ในแคว้นแคว้นกรุงเทพพระมหานคร กรุงศรีอยุธยา มหาดีลกภพพรรัตนราชธานีบุรีรมย์ เป็นที่แห่งพระเจ้าอยู่หัว หากให้ราษฎรทั้งหลายผู้เป็นข้าแผ่นดินอยู่ จะเป็นที่ราษฎรหามาได้.....”

แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าราษฎรจะจับจองที่ดินเพื่อหักร้างถางพงไม่ได้ ราษฎรที่ประสงค์จะจับจองที่ดินจะต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในพระอัยการลักษณะอาญาหลวง บทที่ 47 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดโกนสร้างเล็กรั้งที่ไร่นาเรือกสวนนั้น ท่านให้ไปบอกแก่เสนา นายระวาง นายอากร กำนันพื้นที่ให้ไปดูที่เรือกสวนไร่นาอันโกนสร้างขึ้น ให้รู้ว่ามากและน้อย ให้เสนาระวาง นายอากรเขียนฎีกาเอนาคให้ไว้แก่ผู้เล็กรั้งโกนสร้างใหม่ขึ้น และให้รู้ว่าผู้นั้นอยู่บ้านนั้น โกนสร้างเล็กรั้งที่ตำบลนั้นขึ้นใหม่ในปีนั้นไว้เป็นสำคัญ ถ้าแลผู้ใดลักลอบโกนสร้างเล็กรั้งเอาแต่อำเภอใจเอง มิได้บอกแก่เสนานายระวางนายอากร ๆ จับได้ก็ตี มีผู้มาฟ้องร้องก็ตี พิจารณาเป็นสัง ท่านให้ลงโทษ 6 สถาน ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ฆ่าตีเสีย ให้เอาอากรซึ่งบังไว้แขวนคอประจาน 3 วัน แล้วให้ไหมจตุรคุณ”

ในพระอัยการลักษณะเบ็ดเสร็จ บทที่ 45 ก็มีบทบัญญัติทำนองเดียวกัน แต่ให้ลงโทษ 6 สถาน

กฎหมายไม่มีผลย้อนหลัง

ตามที่มีหลักกฎหมายทั่วไปว่า “ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ ถ้าไม่มีกฎหมาย” ซึ่งหมายความว่า การที่จะลงโทษผู้ใดนั้นจะต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดเจนให้ประชาชนได้ทราบล่วงหน้าว่าสิ่งใดที่เขากระทำได้โดยไม่มีความผิด และสิ่งใดที่เขาทำไม่ได้เพราะมีกฎหมายห้าม กล่าวอีกนัยหนึ่งกฎหมายไม่มีผลย้อนหลังไปลงโทษการกระทำซึ่งในขณะกระทำไม่มีความผิด เมื่อมองในแง่นี้ พระอัยการอาญาหลวงก็มีบทบัญญัติที่ยึดถือหลักกฎหมายทั่วไปเช่นว่านั้น กล่าวคือ ในพระอัยการอาญาหลวง บทที่ 43 ซึ่งบัญญัติว่า “พระเจ้าอยู่หัวท่านห้ามมิให้มุขมนตรี ราชินิกุล ขุนหมื่นหัวพันทั้งหลาย คบกับเสพย์สุรายาเมา สูปผืน เทียวเล่นในเวลากลางคืน และลักลอบ เจริจาคดีอันมิชอบ อันผิดจากพระราชกฤษฎีกา ถ้าผู้ใดมิฟังพระราชบัญญัติตรัสห้ามตั้งนี้ ท่านว่าผู้นั้นทรยศขบถต่อแผ่นดิน ท่านให้ลงโทษ 6 สถาน ถ้าผู้สูบผืนเสพย์สุรายาเมาคบกัน กินเหล้าที่เวียนเล่นกลางคืนแลเจริญจาคดีมิชอบตั้งกล่าวนั้นก่อนทรงพระราชบัญญัติ ท่านไม่ให้มีโทษแก่ผู้นั้น

จากบทบัญญัตินี้จะเห็นได้ว่าเป็นการห้ามการสูบผืน เสพย์สุรายาเมาในหมู่ขุนนาง ข้าราชการในเวลากลางคืน ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้ข้าราชการคบคิดกันกระทำการสิ่งมิชอบ ทั้งในบทบัญญัติต่อมายังกำชับไว้อีกว่า ถ้าข้าราชการมีกิจธุระการงานใด ๆ ที่จำเป็นต้องไปมาหาสู่กัน ในเวลากลางคืนก็ให้แจ้งแก่เจ้าขุนมูลนายรับทราบไว้ก่อน จึงจะไม่มี ความผิด เนื่องจากกฎหมายบทนี้คงเป็นสิ่งใหม่ กล่าวคือ แต่เดิมพวกขุนนาง ข้าราชการทำได้โดยไม่มีผิด เพราะฉะนั้น เมื่อจะห้ามมิให้กระทำต่อไป จึงต้องประกาศให้ทราบกันทั่วไปก่อน เมื่อขุนนาง ข้าราชการทราบ ข้อห้ามแล้วยังขึ้นกระทำอีก จึงเป็นความผิด

การยอมความกัน

ในคดีความผิดอาญาในสมัยเดิมนั้น ดูเหมือนจะไม่ได้แบ่งออกเป็นความผิดต่อแผ่นดินหรือ ความผิดต่อส่วนตัวเหมือนในปัจจุบัน แต่ว่าความผิดที่มีลักษณะเป็นการเสียหายต่อบุคคลเอกชน โดยตรง และเป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรงนัก หากคู่ความไม่ติดใจที่ฟ้องร้องกันและยอมความกันก็ให้ตุลาการดำเนินการให้ตามความประสงค์ของคู่ความ ส่วนเงินพินัยหลวงที่ควรเอาเข้าพระคลัง นั้นให้แจกเป็นทานแก่อาณาประชาราษฎร์ (พระอัยการลักษณะอาญาหลวง บทที่ 105) หากคดีที่จะยอมความกันเป็นคดีมีหนดโทษ ท่านให้เจ้ากรมปลัดกรมเอาคดีขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ก่อน ถ้ามีพระราชโองการตรัสเป็นประการใดก็ให้กระทำตาม ถ้าเป็นคดีในหัวเมืองให้เอาคดีนั้น

ขึ้นว่าแก่เจ้าเมือง เจ้าเมืองว่าเป็นประการใดก็ให้กระทำตามนั้น ถ้าผู้ใดเอาคดีหมิ่นโทษมาทำ ยอมความตามอำเภอใจ เจ้ากรมปลัดละเมิดพระราชบัญญัติ มีโทษ 6 สถาน (พระอัยการลักษณะ อาญาหลวง บทที่ 45)

การเก็บภาษีจังกอบ

ภาษีจังกอบซึ่งยกเลิกไม่เรียกเอาเก็บสินค้าหรือสัตว์ที่นำผ่านแดนในสมัยสุโขทัยนั้น เมื่อมาถึงสมัยกรุงศรีอยุธยากระบวนการปกครองและสภาพบ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงไป ทำให้มีการเรียกเก็บภาษีชนิดต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้จ่ายในการปกครองประเทศ ในส่วนที่เกี่ยวกับภาษีจังกอบนี้ ในบทที่ 122 กำหนดให้นายพระขนอนธนบุรี ขอนอนน้ำขนอนบกแห่งใด ๆ ในพระนครศรีอยุธยาที่จะจัดเก็บจังกอบในเรือน้อยใหญ่ก็ดี หนทางบกหนทางเกวียนก็ดี ท่านให้นับสิ่งของสินค้าให้ครบสิบ แล้วจึงหยิบเอาเป็นจังกอบเสียหนึ่ง (พิกัดเก็บ 10 หยิบ 1) ถ้าสิ่งของสินค้าไม่ครบ 10 ชิ้น ท่านไม่ให้เอาจังกอบเลย ผู้ใดลักลอบเอาส่วนสิ่งของอันจะเป็นจังกอบชும்ซ่อนหนีไป นายขนอนจับได้ให้เอาผู้นั้นใส่ขื่อไว้ และให้ไหมเอาจังกอบอันหนึ่งเป็นสี่ ตามจดหมายเหตุของลาลูแบร์ราชทูตฝรั่งเศสที่เข้ามาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้อธิบายว่ามีการเก็บจังกอบเรือ (บรรทุกสินค้า) ว่า เดิมเก็บตามขนาดเรือยาววาละหนึ่งบาท ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเพิ่มพิกัดขนาดปากเรือขึ้น เรือลำใดกว้างกว่า 6 คอก ให้เก็บ 6 บาท ถึงแม้เรือลำนั้นจะยาวไม่ถึง 6 วาก็ตาม ส่วนจังกอบสินค้ามีการเก็บทั้งสินค้าเข้าและสินค้าออก

การให้ความคุ้มครองผู้มาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร

กฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยาได้บัญญัติให้การคุ้มครองแก่ผู้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของกษัตริย์กรุงศรีอยุธยาให้ชัดเจนยิ่งขึ้นกว่าในสมัยกรุงสุโขทัย โดยห้ามมิให้ราษฎรคนไทยซ้ำเติมผู้ที่มาพึ่งพระบรมโพธิสมภารให้ได้รับความทุกข์ยากยิ่งขึ้น ดังที่บัญญัติในบทที่ 129 ว่า “มีผู้เอาครอบครัววัวควายช้างม้าแก้วแหวนเงินทองทรัพย์สิ่งใด ๆ หนีแต่ประเทศอื่นเข้ามาพึ่งอยู่ในขอบขันฑเสมาและพึ่งอยู่ด้วยพระเยาวราชแลเมืองนอกก็ดี หัวแสนหัวหมื่นหัวพันปากแลอาณาประชาราษฎร์ก็ดี และผู้มีพันแทงมันเสียริบเอาครอบครัววัวควายช้างม้าข้าคนทรัพย์ข้าวของ ๆ มัน ดังนั้นท่านว่าผู้นั้นทรยศแก่บ้านเมือง ท่านให้ลงโทษด้วยดาบกำนคอเสีย ให้ไถ่กำนคอโดยยศศักดิ์แล้วให้ไหม”

เหตุผลหย่อนผ่อนโทษ

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในพระอัยการลักษณะมรดกกว่าบุคคลที่ได้รับบำเหน็จนั้นไม่ต้องแบ่งมรดกภาคหลวงและผู้ที่ได้รับทั้งบำเหน็จและบำนาญนอกจากไม่ต้องแบ่งมรดกภาคหลวงแล้ว

ยังไม่ต้องคืนเครื่องพิทยา ในพระอัยการอาญาหลวงบัญญัติไว้ว่าผู้ที่ได้รับบำเหน็จต้องประกอบคุณงามความดีอย่างหนึ่งอย่างใดในห้าประการดังต่อไปนี้คือ

1. ผู้ใดไปการณรงสงคราม ได้รับกับข้าศึกได้ชนช้าง มีชัยชนะแก่ศัตรู
2. ผู้ใดอาสาสมัครพรรคพวกมาอาสาเมื่อการศึกสู้เสียชีวิตอาสาชัยชนะแก่ศัตรู
3. ศัตรูหมู่ร้ายมาปล้นบ้านปล้นเมืองและมีผู้รอดอาสาเอาพระนครไว้มิให้เสียข้าศึก
4. ผู้บำรุงพระราชทรัพย์ในท้องพระคลังให้มั่งคั่งบริบูรณ์โดยประเพณีความมิให้เคืองใจ

ราษฎร

5. ผู้พิจารณาพิพากษาอรรถคดีชอบตามประเพณีโดยสัจโดยธรรม มิให้ราษฎรเดือดร้อนเดือดร้อน

ผู้มีบำเหน็จทั้งห้าประการ กระทำความผิดมีโทษประหารใด ๆ ก็ตาม สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านให้งดโทษไว้ก่อน ถ้าโทษถึงตายนอกจากขอขบถต่อพระเจ้าพระแผ่นดิน ก็ควรให้ทวนแลบริบราชบาทว์ ถ้าโทษถึงบริบราชบาทว์และทวนก็ควรให้ปรับไหม ถ้าโทษถึงปรับไหมก็ควรให้ภาคทัณฑ์ไว้ ที่ท่านให้ลดหย่อนโทษให้เช่นนี้ เพราะว่ามีบำเหน็จนั้นเป็นผู้มีคุณแก่แผ่นดิน